

Adigön Türk Tiyatrosu

Prof. Dr. Abbas HACIYEV

Gürcistan, tarih boyunca çok milletli bir ülke olmuştur. Burada çok sayıda halk ve etnik gruplar yaşamış, kültürler kaynaşmış, değişik dillerde kitaplar, dergiler ve gazeteler yayımlanmış, uzun süre eşi benzeri olmayan resim ve kostümlerle tiyatro eserleri sahnelenmiştir. En eski çağlardan beri Türkler Borçalı'da, Gürcista'nın diğer bölgelerinde oturmaktadırlar; ayrıca toplu sürgünlere (20. yüzyılın 40'lı yıllarına) kadar, Adigön, Ahılkelek, Abastuban, Lagodeh, Batum ve diğer dağlık bölgelerde Ahıska Türkleri yaşıyorlardı. Ahıska Türkleri, doğup büyüdüğü yerlerde, ulu ecdatlarının yurtlarında, gelişmiş bir tarım ekonomisi ve yüksek seviyede millî medeniyet yaratmışlardı. Bazı ilçelerde Azerî Türkçe'siyle kitaplar, gazeteler yayımlanmış, 1934'te ise Adigön'de millî Türk tiyatrosu açılmıştır.¹

Adigön Türk Tiyatrosu'nun müdürlük ve yönetmenlik görevi, Gürcistan'ın Emektar Sanatçı unvanlı tiyatrocusu İbrahim İsfahanlı'ya verilmişti. Çünkü İbrahim İsfahanlı, uzun süre Gürcistan'ın Türk nüfusu yaşayan ilçelerinde çalışmış, değişik türden tiyatro eserleri için dekor ve kostüm düzenlemeleri yapmış, çok sayıda roller oynamış, her zaman seyircinin sevgi ve rağbetini kazanmıştır. O, Ahıska Türklerinin psikolojisini, hayat tarzını, âdet ve geleneklerini, halk edebiyatını derinlemesine ve yaratıcı yaklaşımla incelemiştir. İbrahim İsfahanlı, edebiyat metni seçerken, onu uyarlarlarken, aktörlere rol verirken onların imkânlarını ve özelliklerini, zevk ve genel isteklerini, ayrıca ilgi alanlarını dikkate almıştır. Provalara, aktörlerin giysilerine, sahne dekorlarına çok önem vermiştir. O, şöyle diyordu: "Sahnenin hükmü ve gücü, akıl almaz derecededir. Sahneden herkes seni duymaktadır. Sözü nü oradan doğruca söyle."²

Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu'ndan çok tecrübeli, hayatın ve sahnenin çetin sınavlarından çıkmış, çok sayıda zor ve psikolojik roller oynamış, seyircilerin büyük sevgisini kazanmış sanatçılar, Esed Helilov, İsmayıl Elekberov, Nureddin Rızayev, Rızabala Rı-

zayev, Firudin Memmedov, Ş. Ardahanlı, Hedice Aliyeva, Kübra Ceferova, Sadık Memmedov, Kara Nezerli, Yusif Elekberov, Memmed Hüseyin Bahtıyarlı, Memmedbağır Memmedov, Nadir Novruzov ve başkaları, daimî olarak çalışmak üzere Adigön Türk Tiyatrosu'na gönderilmişlerdi.

Adigön Türk Tiyatrosu'nun geniş, çağdaş, muhtevalı ve cazip repertuarı vardı. Bu tiyatronun kendine özgü sanat havası olduğu gibi tiyatro ekibinin sanat imkânlarının genişliği de dikkat çekiyordu. *Adigön Kolxozçusu* gazetesi, sanatçılara moral ve özgüven hissi verdiği gibi, seyircilere de tiyatronun repertuarı hakkında devamlı bilgi vermiştir. Meselâ şu haber dikkat çekmektedir: "Adigön Türk Tiyatrosu, 1936-37 yılı sezonunu, Halk Sanatçısı İbrahim İsfahanlı'nın yönetiminde *Hacı Kara* komedisiyle açacak. Ardından şu eserler sergilenecektir: *Keyf İçinde* ve *Sona* (yeni sahne düzeniyle)."³

Tiyatro, önce Türklerin yaşadığı şehir, kasaba ve köylerde siyasî-kültürel propaganda yapmış, vatana, halka ve millî toprağa bağlılık hislerini güçlendirmişti. Avrupa, Türk, Rus, Azerbaycan ve Gürcü klasik müelliflerinin eserleri, yeni yorumla, zengin dekorlarla sahneye aktarılmıştı. Özel ve çağdaş standartlara uygun binası, geniş prova odaları olmasa da, Adigön Türk Tiyatrosu her gösteriyle olgunlaşarak nüfuz kazanmış, 1935'ten itibaren çağdaş millî sanat muh-

tevasıyla öne çıkmış, Transkafkasya’da önemli bir tiyatro olarak sanat alanında kendini tanıtmıştır. Bu sebeple Adigön Türk Tiyatrosu’nu aydınlar, işçiler ve köylüler, “Her yerde büyük samimiyet ve kardeşlik sevgisiyle karşılamışlardır.” Tiyatro, gösteri için sıkça Tiflis’e, Batum’a ve Borçalı’ya, Ahılkelek, Laqodeh, Aspinza ve Karayazı’ya, Azerbaycan’ın Gürcistan’a komşu olan ilçelerine davet edilmiştir. 1936 yılında Adigön Türk Tiyatrosu Borçalı’ya, Lüksemburg (Bolnis) ve Karayazı’ya turneye çıkmıştır. Sanatçılar on üç gün (7 Ekim-20 Ekim arası) Borçalı’da kalmış, köylerde, Sarvan’da, Kaçağan, Sadaxlı, Kura Üstü Kepenekçi, Kızılhacılı ve Kireç Muğanlı’da *Hamlet*, *Kaçaklar*, *Hint Kızı*, *Altunkale*, *Keyf İçinde*, *Köhne Türkiye*, *Hacı Kara*, *Sona*, *Elmas*, *Sevil*, *Platon Kreçet* ve *Volkovlar Ailesi* adlı eserleri göstermişlerdir.⁴

Borçalılıların sahne oyunlarını seyretme, dekorları ve kostümleri, ayrıca aktör oyununu değerlendirme tecrübeleri vardı. Onlar, XIX. yüzyılın son çeyreğinde Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu’nun gösterilerini seyretmişlerdi. Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu da halkın beklentilerini, sahne ilgisini dikkate almış, Borçalı’da sıkça turne kapsamında tiyatro oyunları göstermiştir. Bu sebeptendir ki Borçalılılar, Adigön Türk Tiyatrosu’nu ve onun sanat başarılığını biliyorlardı; aktörlerin oyunları büyük ilgi uyandırıyor. İlçe gazetesi, Bakü ve Tiflis Azerî basını, oyunları takip etmiş, *Altunkale*, *Hint Kızı*, *Hamlet*, *Kaçaklar* ve *Sona*’nın dekorları ve kostümleriyle, sahne düzeni ve yorumlara, aktörlerin oyunlarına yüksek değer vermiştir.⁵

Lüksemburg (Bolnis) ve Karayazı’da **Adigön Türk Tiyatrosu**’nun repertuarı değişmemişti. Artistler ve oyuncular, bu ilçelerde daha çok sahne eserlerinden parçalar göstermiş, konserler vermiş; monologlar, yergi ve mizah şiirleri söylemiş-

lerdir. Şunu da göz önünde tutmak gerekir ki, Adigön Türk Tiyatrosu, Tiflis ve Borçalı edebiyat ve kültür muhitlerinden kopuk değildi ve faaliyeti bu ortamlarla bağlıydı. Borçalılılar, Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu ve Tiflis’te yaşayan aydınlar, Adigön Türk Tiyatrosu’na her yönden yardımda bulunuyorlardı. Bu ilgi ve destekler de meyvesini vermiş, tiyatro dinamik şekilde gelişmiş ve istikrarlı sanat ekibi oluşmuştur. Bunların sonucunda Adigön Türk Tiyatrosu’nun Tiflis turnesi daha başarılı olmuş, şehrin değişik dilleri konuşan seyirci kitlesi ve sanat adamları arasında yoğun ilgi uyandırmıştır. Geniş repertuarlı bu turne, 3 Aralık 1936’da başlamış, 26’lar Tiyatrosu’nun sahnesi, Ş. Şahov’un üç perdeli *Altunkale* dramıyla açılmıştır. Eseri, Azerî Türkçe’sine Borçalı Türklerinden gazeteci, dram yazarı Rıza Şahveled tercüme etmişti. Rıza Şahveled, Borçalı bölgesinin Kızılhacılı köyünde dünyaya gelmişti; onun faaliyetinin önemli kısmı, Tiflis edebiyat ortamıyla bağlıydı. O, defalarca Adigön’e gitmiş, hem kendi eserlerinin, hem de diğer yazarların dramlarının sahne yorumunu izlemiş, onlar hakkında değerli makaleler yazmıştır.

Tiyatronun kurucularından biri olan Rıza Şahveled’in söylediklerine bakılırsa, Adigön Türk Tiyatrosu ne Adigön’de, ne de komşu ilçelerin köy ve kasabalarında seyircisiz kalmış, onun repertuarı gösteriden gösteriye daha fazla ilgi uyandırmıştır. Çünkü bu tiyatro, hem öğretilmiş, hem de öğrenmiştir. Bu sanat ocağı, sadece Adigön’de değil, Gürcistan’ın binlerce Azerî’nin yaşadığı ilçelerinde de yüksek prestij ve ün kazanmıştır.⁶

Gürcistan’da çok büyük önemi ve anlamı olan Adigön Türk Tiyatrosu, çok değişik konularda faaliyet göstermiştir. Tiyatro mevsimi bitince aktörler ve ekip, gruplar halinde köy, kasaba

ve şehirlerde küçük oyunlar, skeçler ve piyeslerden parçalar göstermiş, konserler vermişlerdir. Tiyatro sadece 1935 yılında ilçenin 30 büyük köyünde ve kalabalık yerleşimlerinde 70'in üzerinde oyun sahneye koymuş, eşsiz gösteriler yapmıştır.⁷

Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu, sezondan sezona Adigön Türk Tiyatrosu ile ilgilenmiş ve ilişkileri geliştirmiş, ihtiyaç duyulduğunda buraya kendi tecrübeli oyuncularını yardıma göndermiştir. Şöyle ki, 1935'te *Otello*, *Şeyh San'an*, *Od Gelini*, *Sevil*, *Elmas*, *Namus*, *Sona* ve başka eserler, Adigön'de Abbas Kurbanov, Ali Zeynalov, Nuvard Alihanova ve Ali Bayramov'un katılımıyla sahnelenmiştir.⁸

Rıza Şahveled ile verimli danışma ve fikir alışverişinden sonra *Altunkale* oyunu için orijinal sahne dekorlarını İbrahim İsfahanlı hazırlamıştı. Roller, Adigön Türk Tiyatrosu'nun en yetenekli, en tecrübeli, Türk edebî dilini serbestçe konuşabilen aktörlere -İ. İsfahanlı, Necibe Hanım, E. Helilov, İ. Elekberov, S. Memmedov, A. Kapalov, İsmayıl Hakkı, Ş. Ardahanlı, N. Behbudova ve başkalarına verilmişti. İşte bu piyesin çok başarılı galasından sonra Rıza Şahveled, Adigön Türk Tiyatrosu'nun Sanat Yöneticisi görevine atanmıştır.

Altunkale oyunu sahnelendikten sonra oyuna sayısız kişi ilgi göstermişti. Çünkü bu piyesin konusu, bizzat Ahıska Türklerinin hayatından, onların kahraman tarihinden ve mücadelesinden alınmıştı. Sahne açılırken kale, Altunkale manzarası, bütün azameti, millî özellikleri ve muhteşemliği ile seyirciyi etkiliyor, insanlarda kahramanlık hissi, insaniyet duyguları uyandırıyor. Oyunda başrolü, *Ali Sultan* tipini İbrahim İsfahanlı oynamıştır. İbrahim İsfahanlı, bu oyundan sonra: "Ali Sultan, benim bugüne kadar oynadığım rollerin içinde, birkaçı hariç, en zorlarından biridir." demişti.

Ali Sultan, karmaşık ve çelişkili karakterdi, psikolojik tip olarak oyuncuları zorlamıştı. Üstelik millî özellikleri, davranış ve ilişkileri farklı ve benzersizdi. Onun kimliğinde Türklere özgü nitelikler, gurur, savaşçılık, fikir zenginliği ve sabır, güven ve inanç bütünlüğü bir araya getirilmiştir. İbrahim İsfahanlı, Ali Sultan rolünü oldukça tabii, temkin ve güvenle yaratmış; *Altunkale*, bütün sahnelerde vatanseverlik, kahramanlık ve sarsılmazlık sembolü olarak genelştirilmiştir.

1936'da Tiflis turnesinde *Altunkale* oyunuyla birlikte, *Hamlet*, *Kaçaklar*, *Hint Kızı*, *Sevil*, *Elmas* ve *Sona* eserleri için sahne dekorlarını ve kostümleri İbrahim İsfahanlı hazırlamıştı. Tiflis turnesinde İ.

İsfahanlı, K. Ceferova, H. Aliyev, K. Nezerli, Necibe Hanım, A. Helilov, İ. Elekberov, S. Memmedov, Y. Elekberov, H. Rüstemli, İ. Karayev ve N. Rzayev, gösterilerin hepsinde rol almışlardı. Tiflis'te, Adigön Türk Tiyatrosu büyük uğur kazanmış; seyircilerin isteği üzerine kimi oyunlar tekrarlanmıştır. Çünkü İbrahim İsfahanlı, edebiyat metinlerini derinlemesine yorumlayabilen ve anlamını kavrayan sanatçıydı; esere yaratıcı yaklaşımı vardı, sahneye yeni hava katabiliyordu. O, Tiflis ve Adigön'de tiyatro alanında yetenekli, benzersiz stili olan yönetmen ve oyuncu olarak tanınmıştı. Bu sayededir ki, 1937'de Adigön Türk Tiyatrosu, Ahıska şehrinde seyirciler arasında her yönden büyük ilgi ve sevgiyle karşılanmış, destek görmüştü. Bu şehirde oldukça özgün ve usta dekorlar ortamında tam on iki eser sahnelenmiştir (*Kaçaklar*, *Hacı Kara*, *Şeyh San'an*, *Altunkale*, *Hamlet*, *1905 Yılında*, *Keyf İçinde*, *Volkovlar Ailesi*, *Platon Kreçet*, *Sona*, *Hint Kızı*...)⁹

Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu, bilindiği gibi Kafkasya'nın en eski, en zengin geleneklere sahip tiyatrolarından biriydi. Bu tiyatro, yeni tip ve tarza sahip aktör kuşağının yetişmesinde önemli rol oynamıştır. Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu, 1917 yılına kadar sıkça Türkiye'nin değişik bölgelerini ziyaret etmiş, ciddi yorumlarla eserler sahnelemiş, turnelerde dekorlar ve kostümlerle, aktörlerin başarılarıyla ilgi odağı olmuştur. Tiflis Tiyatrosu'nun oyuncuları, Türk hayatını, Türk yaşayışını, Türk âdet ve geleneklerini, Türklerin manevî ve psikolojik dünyasını, çok yönlü olarak benimsemiş ve yansıtmışlardır. Adigön Tiyatrosu'nun müdürü ve yönetmeni İbrahim İsfahanlı da birçok yetenekli ve profesyonel aktörle birlikte Türkiye turnelerinde yer almış, başarılı roller oynamış sanatçılardan biriydi. Lâkin İbrahim İsfahanlı, bazen etki altında kalmış, klasik ve çağdaş Azerbaycan dramlarının hikâye çizgisini değiştirmiş, onlara yeni olaylar ve gelişmeler; monolog ve diyaloglar eklemiş; hoşuna gitmeyen sahne ve perdeleri kesip atmıştır. Bilhassa Adigön Türk Tiyatrosu'nda onun millî tiyatro eserlerine serbest yaklaşımı çok derinleşmişti. O, sadece *Od Gelini*, *Şeyh San'an*, *Elmas*, *Sevil* ve *Yaşar* dramlarını, hatta 1935 yılının eylülünde Adigön'de sahnelenen M. F. Ahundov'un *Hacı Kara* komedisini, ekleme-eksiltme yoluyla yorumlamış, ona yeni perde ilâve etmişti. Bu perdede sabık kaymakam, yüzbaşısı, ahalden rüşvet almaya mecbur etmiş, yaş günü partisi masraflarını rüşvet hesabından karşılamıştı! Beyler ise, sözde rüşvetçiliğe karşı direnmişler; daha sonra karaborsacılık ve kaçakçılık etmek için kaymakamdan izin almışlar, resmî kâğıtlarla kaçak mal getirmeye gitmişler ve böylece, Hacı Kara'yı tuzağa düşürmüşlerdir.¹⁰

Adigön Türk Tiyatrosu ne Adigön’de, ne de diğer ilçelerde seyircisiz kalmış, onun repertuarına gündün güne ve oyundan oyuna ilgi artmıştır. Çünkü bu tiyatro, hem öğrenmiş, hem de öğretmişti. Ve bu sanat ocağı, değişik dilli halklar arasında tabii olarak prestij kazanmıştı.¹¹

Adigön Türk Tiyatrosu’nda ya İbrahim İsfahanlı ya da Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu’ndan davet olunan sanatçılar, birçok esere yeni sahne dekoru hazırlamış, bazen bir rol birkaç artiste verilmiştir. Buna göre de *Adigön Kolxozçusu* gazetesi, provası yapılan oyunlar hakkında yorumlar yapmış, oyunları, onların sanat ve fikir özelliklerini, aktörlerin oyununu kavrayabilmeleri için, bir bakıma hazırlıksız seyirciyi önceden hazırlamak istemiştir.¹² Genel olarak tiyatro sanatını yaygınlaştırmak ve sevdirmek, aktör oyununa ilgi uyandırmak, zengin ve değerli repertuar için çalışmak *Adigön Kolxozçusu* gazetesinin daimî hedeflerinden biriydi: Rıza Şahveled’in *Sona* adlı eseri geçen yıl yeni dekorlarla sahnelenmiştir.

Sona, konusu, kolxoz köylülerinin hayatından alınmış orijinal bir eserdir. Aynı zamanda, kaydetmek gerekir ki, oyunun sahne dekorlarını İbrahim İsfahanlı üstlenmiş, formalizm ve natüralizm özelliklerinden uzaklaşmak için tamamen gerçekçiliğe odaklanmıştır... Adigön Türk Kolxoz-Sovxoz (kolektif ve Sovyet çiftlikleri) Tiyatrosu’nun en önemli başarısı, çok kısa bir süre içinde iki orijinal eser ortaya çıkarmış olmasıdır.

Sona eserini, emekçi kitleler arasında sahnelemek için oyunun yazarı Rıza Şahveled ve yönetmen, Cumhuriyet Halk Aktörü İbrahim İsfahanlı Yoldaşlar, oyun üzerinde ciddi şekilde çalışmaktadırlar ve bu yıl (1935 yılı-A. H.) şubat ayında yeni dekorlarla sahneleyeceklerdir. “*Sona* piyesini yeni düzenlemeyle sahnelemek ve seyirciye kavuşturmak için yönetmen Yoldaş İsfahanlı, bütün varlığıyla çalışmayı üstlenmekle beraber, oyunda kendisi de rol almıştır.”¹³

Adigön Türk Tiyatrosu kolektifinin rızasıyla Tiflis’te *Sona* piyesinin sahne düzenlemesi ve dekorlarını aktör ve yönetmen E. Şahsabahlı hazırlamıştı. E. Şahsabahlı’nın düzenlemesi profesyonel sahne ustaları, seyirciler ve tiyatroseverler çok beğenmişler. İbrahim İsfahanlı da konusu, çağdaş hayattan, köylülerin günlük aile meselelerinden, onların gelişmiş ekonomi uğrunda mücadelelerinden alınan bu piyese, orijinal dekor ve düzen vermişti ve oyunu Tiflis artistleri sergilerken görmüştü. Lâkin İbrahim İsfahanlı’nın *Sona* eserine getirdiği yorum ve görüntü düzeni, E. Şahsabahlı’nın yönetmen yorumuna benzememişti. E. Şahsabahlı’nın yönetmenliğinde

Sona’nın fikir ve muhtevası, gerçekçi akışla ifade olunmuştu. İbrahim İsfahanlı ise piyesin sanat muhtevasını, yazarın amacını, lirik ve romantik yönde yorumlamaya çalışmıştır.

Sona, Rıza Şahveled’in ilk sahne eseri idi. Adigön Türk Tiyatrosu, bu oyunu değişik bölgelerde sıkça ve büyük başarıyla seyirciye sunuyordu. Burada çağdaş dinamik tarım uğrunda mücadele, ayrıca cildini ve savaş usulünü değiştiren düşman sınıfı dahilden sarsmak, ifşa etmek arzusu, hareket ve ilişkilerde, düşünce ve davranışta, maneviyat ve karakterde ifade edilmiş ve tabii dramatik çatışma oluşturulmuştu. Tipler, *Sona*, *Abdullah*, *Aslan*, *Mürsel Amca*, *Derviş*, *Halim Dayı* ve *Destan*, hayatın zor tecrübelerinden geçmişlerdi. *Sona*’nın Halim Dayı’nın iğrenç muhitinden kopması, yeni dünyanın romantik ve renkli ortamına katılarak onun ahengini tutabilmesi, sanat mantığına oturtulmuştur. Bir bütün olarak *Sona* piyesine *Elmas*, *Yaşar* ve *Hayat* gibi eserlerin kuvvetli etkisi belirgin şekilde ortaya çıkıyordu. Yönetmen ve aktör İbrahim İsfahanlı, bunları dikkate almıştı. *Sona*’nın Adigön Türk Tiyatrosu’ndaki gösterisi için oldukça başarılı ve zengin dekorlar hazırlamıştı. Bu sebepledir ki, *Sona* oyunu, Tiflis, Batum, Borçalı, Başkeçid, Aspinza, Lagodeh ve Karayazı’da, ayrıca Azerbaycan’ın bazı ilçelerinde İbrahim İsfahanlı’nın dekorlarıyla defalarca sahnelenmiştir. Sonraları, İbrahim İsfahanlı’nın *Hamlet*, *Hint Kızı*, *Altunkale*, *Otello*, *Kaçaklar* ve *Elmas* eserleri için hazırladığı yeni dekorlar da ilgi uyandırmış, özgünlüğü ve benzersizliği ile dikkat çekmiştir.

Adigön Türk Tiyatrosu halkın sevgisini kazanmış, dünyanın değişik klasik yazarlarının karmaşık temalı, dekor yönü zor olan birçok eserini çağdaş yorumla sahneye taşıyabilen yeni sanat ocağıydı. Bu tiyatro, vatanseverlik fikrini yaymış, insanlarda yeni ülkü ve düşünceler uyandırmayı hedeflemiş, oyun sergilemesi için her taraftan davetnameler almıştır. Türk lehçelerini konuşan birçok halklar Adigön Türk Tiyatrosu’nu sevmiş, Adigönlüler, Hadice Aliyeva, Müseyib Sultanov, İslam Dualidze ve başkaları, sahneye halk içinden gelmişlerdi. Ama istek ne kadar büyük, ne kadar tabii olsa da, Adigön Türk Tiyatrosu ne Türkiye’ye, ne de Orta Asya’ya, yani Türk dünyası ülkelerine turneye gidememiştir.

Yıldan yıla Adigön Türk Tiyatrosu’nun repertuarı zenginleşmiş, aktörlerin sanat tecrübesi artmıştır. Buna rağmen, hiçbir gerekçe, geçerli sebep olmaksızın 1937 yılının ortalarında Adigön Türk Tiyatrosu Tiflis’e nakledilmiş ve *Adigön Seyyar Kolxoz-Sovxoz Türk Tiyatrosu* adı verilmiştir.¹⁴ Ancak Tiyatro,

Tiflis'te önceki prestiji ve özgün sanat yönünü, gelenek ve düzenini koruyamamış, birkaç oyun sergiledikten sonra faaliyetini tamamen durdurmuştur.

Adigön Türk Tiyatrosu'nun Tiflis'e nakli, boşuna ve tesadüfî değildi. Amaç, tiyatroyu kapatmaktı! Çünkü bu, Türkleri Gürcistan'dan toplu halde sürgün etme hazırlıklarının başlangıcı ve en belirgin işaretiydi. Adigön Seyyar Kolxoz Türk Tiyatrosu, çok kısa süre içinde, beklenmedik bir şekilde kapatılmış, 1944 yılının kasım ayında ise yaklaşık 150 bin Ahıska Türk, yurtsuz, evsiz barksız, 200'den fazla köy sahipsiz kalmıştır! Hatta ön cephede Nazi ordusuyla savaşan 40 bin Türk genci, bu görülmemiş felâketi ve vatansız kaldıklarını, sadece savaş bitince ve evlerine dönmek istedikleri zaman öğrenmişlerdir. Ne Türkiye, ne Azerbaycan, ne de Borçalı Türkleri, kan kardeşlerine, Ahıska Türklerine destek ve yardım edememiştir. Lâkin bütün bunlar, görülmemiş facialar, sayısız hesapsız kurbanlar, Ahıska Türklerinin azmini, millî gururunu yok edememiş, onların vatanseverliğini ortadan kaldıramamıştır. Belki yabancılık ve gurbet hissi, sürgün derdi, Türklerin mücadele azmini artırmış, onların hoşgörü ve sabrını artırmış, her günahsız Türk, mezarından nice Türk yeşermiş ve onlar, kendi kimliklerinde Adigön Türk Tiyatrosu'nun vatanseverlik ve millî kahramanlık geleneklerini yansıtmışlardır. ■

1. Esger, Teatr sosyalizm kuruluşu hizmetinde, Tiflis, 1932, s. 34.
2. Adigön Kolxozçusu gazetesi, 20 Ocak 1937.
3. Adigön Kolxozçusu gazetesi, 30 Ocak 1937.
4. Abbas Hacıyev, Tiflis Azerbaycan Teatri, Baku, 1984, s.139.
5. Yeni Kend gazetesi, 1 Ocak 1931.
6. Yeni Kend gazetesi, 21 Mart 1937.
7. Qızıl Rençber gazetesi, 28 Mayıs 1935.
8. Qızıl Rençber gazetesi, 6 Haziran 1935.
9. Adigön Kolxozçusu gazetesi, 30 Ocak 1930.
10. Yeni Kend gazetesi, 4 Eylül 1935.
11. Yeni Kend gazetesi, 18 Nisan 1936.
12. Qızıl Rençber gazetesi, 28 Mayıs 1935.
13. Adigön Kolxozçusu gazetesi, 30 Ocak 1937.
14. Yeni Kend gazetesi, 15 Haziran 1937.

Aktaranın Notu: Bu makale, genelde konuyla ilgili literatürde hiç ele alınmamış bir mevzuya ışık tutmaktadır. Ahıska bölgesinin sürgün öncesi yıllarıyla ilgili araştırmaların yokluğunu düşünürsek Abbas Hacıyev'in ne kadar önemli bir çalışma yapmış olduğu kolayca anlaşılacaktır. Söz konusu dönemin Bolşevik kültür devrimi politikasının belirli boyutlarına işaret etmekle birlikte bu makale, Ahıska bölgesinde etkin bir Türk nüfusunun kültür hayatını, Meskh-Kartvel masallarıyla hiçbir ilgisi olmayan toplum hayatını ortaya koymaktadır. Makalenin bir başka dikkat çekici yönü de, o dönemde Ahıska ve Adigön'de Azerî lehçesiyle yayımlanan mahallî gazetelere atıfta bulunulmasıdır.

ABBAS HACIYEV

Abbas Mehemmedoğlu Hacıyev, 1933 yılında Borçalı'nın Sarvan köyünde (şimdiki Marnaul kaza merkezinde) dünyaya geldi. Orta pedagoji tahsilini Marnaul'da yaptıktan sonra 1952 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesine girdi; 1957'de bu üniversiteden büyük bir başarıyla mezun oldu.

Abbas Hacıyev, 1958-1961 yıllarında Gürcistan'ın Marnaul şehrinde önce öğretmen, sonra de muhtelif resmî görevlerde çalıştı. 1961 yılı sonunda Azerbaycan İlimler Akademisi'nin Nizamî Adına Edebiyat ve Dil Enstitüsü'nde büyük devlet hadimi, görkəmli yazar, âlim Şıxəli Qurbanov'un yönettiği Edebî Alâkalar Şubesinde yüksek lisansa başladı. Burada görkəmli âlim ve yazar Prof. Mir Celal'in ilmî rehberliği ile "Tiflis Edebî Muhiti" konulu tezini tamamlamıştır. 1965'te ona filoloji ilimleri alanında âlimlik derecesi verilmiştir.

Abbas Hacıyev, 1964 yılı aralık ayından itibaren M. F. Axundov adına Azerbaycan Pedagoji Haricî Diller Enstitüsü'nde muallim, baş muallim ve kürsü başkanlığı görevleri almıştır. Kendi müracaatıyla 1979'da Azerbaycan Pedagoji Enstitüsü'ne geçmiştir. Burada önce profesör sonra kürsü başkanı olmuştur.

Abbas Hacıyev, 1970'te filoloji ilimleri doktoru, 1973'te profesördür. 1983'te Azerbaycan Yazıçılar Birliği'nin üyesidir. Birçok ilmî, edebî-tenkidî makaleler kaleme almıştır. Başlıca eserleri şunlardır: *Tiflis Edebî Muhiti*, *Tiflis Azerbaycan Tiyatrosu*, *Mirza İbrahimov*, *Yazıçı Şahsiyeti ve Bediî Kanunauygunluk*, *Edebiyatşinashlığın Esasları*, *Sanaatkârın yaratıcılık Ferdiliği*, *Bediî Eserin Strukturu*, *Edebî Növler ve Janrlar*.

Azerbaycan Türkçesinden aktaran: Orhan Uravelli.

